

GRČI U PRVOM SRPSKOM USTANKU

Kliment Džambazovski

Nacionalnooslobodilački pokreti balkanskih naroda od samog početka bili su, sasvim prirodno, međusibno povezani pošto su imali zajednički cilj, rušenje turske vlasti i feudalizma, kao osnovne i glavne prepreke u njihovom političkom i nacionalnom razvitku. Štaviše, saradnja nacionalnooslobodilačkih pokreta srpskog i grčkog naroda imala je i neke svoje specifičnosti, koje su proizilazile iz njihovog geografskog i međunarodnog položaja, koji su imali u granicama otomanske države, a isto tako, i prema drugim narodima u Srednjoj i Zapadnoj Evropi, posebno u drugoj polovini XVIII i početkom XIX veka. Jedan deo teritorije u kojoj je živeo srpski narod nalazio se u sastavu Austrije, odnosno Hazburške monarhije, a isto tako, i jedan deo grčke teritorije, Južna Moreja bila je u sastavu Mletačke republike. Ova okolnost doprinosila je, da se Grci i Srbi vrlo često susreću kao moreplovci, trgovci i drugih zanimanja po Egejskom i Jadranskom moru ili po gradovima u Trstu, Veneciji, Beču, Pešti i dr. mestima. Pored toga, na čelu Vlaške kneževine nalazili su se kneževi grčkog porekla, koji su oko sebe okupljali svoje sunarodnike, što je, isto tako, bila prilika za održavanje veza Srba i Grka, pogotovo što je mnogo Srba bilo angažovano u trgovini sa Vlaškom. Srbi i Grci u zapadnoevropskim zemljama i u Vlaškoj naročito su bili aktivni u pripremanju raznih akcija oko oslobođenja svojih naroda od mnogovekovnog turskog ropstva u doba Fransuske revolucije, a specijalno za vreme pohoda Napoleona Bonoparte u Italiju i na Istoku, pretpostavljajući da je došlo vreme da se njihovi narodi oslobode. Iz toga perioda poznata je akcija Rige od Fere, koji je u Beču i Trstu pripremao ustanak, koji bi obuhvatio sve balkanske narode da zajedničkim snagama dođu do oslobođenja. U ovoj akciji Rige od Fere bili su uključeni i neki Srbi iz Beča i Trsta, a takođe je bilo uključeno dosta i grčkih trgovaca iz Austrije, koji su bili u kontaktu sa Srbima¹.

Druga mogućnost održavanja veza srpskog i grčkog naroda bila je unutar otomanske države, gde su Grci zauzimali vrlo ugledna mesta u turskoj admini-

1. Dr. Dušan Pantelić, "Pogibija Rige iz Fere", *Bratstvo kn. XXV*, Beograd 1931, str. 24-28.

straciji, a specijalno u Vaseljenskoj, odnosno Carigradskoj patrijaršiji i u trgovini. Zahvaljujući velikom ugledu koji su Grci, odnosno Fanarijoti iz Carigrada uživali kod sultana, omogućeno im je, da u toku XVIII veka iz porodica carigradskih fanarijota budu postavljeni upravnici, odnosno kneževi u Vlaškoj kneževini. Posle ukidanja Ohridske arhiepiskopije i Pećske patrijaršije u toku 1767. godine pod jurisdikcijom Vaseljenske, odnosno Carigradske, patrijaršije, gde su fanarijoti vodili glavnu reč, podpadali su svi pravoslavni narodi na Balkanskom poluostrvu, što je doprinelo, da na visoke položaje u crkvenoj hierarhiji budu postavljeni Grci, kao glavni nosioci i agitatori jelinističke ideje među balkanskim narodima. Mađutim, najneposrednije veze između srpskog i grčkog naroda održavale su se preko grčkih trgovaca, koji su bili u toku XVIII i XIX veka preplavili balkanske zemlje i bili su glavni posrednici suvozemne trgovine između otomanske države i zapadnoevropskih zemalja. Iz gradova pored Egejskog mora i iz Makedonije, suvozemnim putem dolinom Vardara i Morave, kretali su se karavani balkanskih trgovaca duvana, pamuka, vunom, kodrovanom i drugim sirovinama, kao i južnim voćem, za zapadnoevropske zemlje ili za Kneževinu Srbiju, posle njenog oslobođenja. Posrednici ove suvozemne trgovine između egejskih i makedonskih gradova i zapadnoevropskih zemalja bili su stacionirani u Beogradu ili Zemunu, da bi prebacivali robu iz Turske u Austriju, posle izvršenih carinskih formalnosti na turskoaustrijskoj granici, a odatle u zapadnoevropske države i time doprinosili njenom uspešnom razvitku. Pored toga po većim srpskim gradovima i naseljenim mestima bilo je doseljeno dosta grčkih trgovaca, koji su se postepeno uključivali u život srpskog naroda i zajedno se suprostavljali nedaćama koje su im Turci nanosili. Kada je odpočeo prvi srpski ustanak, svi Grci koji su bili povezani sa srpskim narodom raznim putevima, učestvovali su u njemu prema prilikama i mogućnostima, smatrajući da je došao trenutak da se zajedničkim snagama oslobode on mnogovekovnog turskog ropstva.

Pre nego što bismo počeli sa izlaganjem raznih puteva učestovanja i oblika saradnje Grka sa prvim srpskim ustankom, potrebno je, da iznesemo i neke specifičnosti, koje bi doprinele pravilnijem razumevanju nekih momenata iz ove zajedničke borbe srpskog i grčkog naroda protiv turske vlasti i feudalizma. Suvozemnom trgovinom između otomanskog carstva i zapadnoevropskih zemalja, koja se održavala čuvenom balkanskom saobraćajnom magistralom dolinom Vardara i Morave, a kojom su se u većini slučajeva bavilo stanovništvo egejskih i makedonskih gradova, bilo je mešovito etničkog sastava: od Grka, Cincara i Slovena. Zajedničko im je bilo to, što su u međusobnim komunikacijama pri obavljanju trgovačkih poslova upotrebljavali

grčki jezik, koji se tada u trgovini na Balkanskom poluostrvu smatrao trgovačkim jezikom i zbog toga je srpski narod ove trgovce nazivao Grcima. Kada se tome doda i okolnost, da se tada širila spontana jelinizacija kod balkanskih naroda, zato što je tada bilo čast biti Grk, da bi se istaklo da pripada trgovačkom staležu, odnosno aristokraciji, zato što su mnogi u svojim trgovačkim poslovima upotrebljavali grčki jezik, ili su se predstavljali da su Grci. Svi ovi trgovci iz egejskih i makedonskih gradova bilo u otomanskoj državi, bilo u Kneževini Srbiji ili u srdnjoevropskim gradovima nazivali su se Grcima. Međutim, cilj naših istraživanja i proučavanja nije etnički momenat kod trgovaca koji su živeli u Beogradu ili Zemunu, a bili su poreklom iz egejskih i makedonskih gradova, već njihov doptinos u prvom srpskom ustanku. Ova naša zabeleška ima samu tu nameru, da istakne da je tada bilo još rano govoriti o nacionalnoj diferencijaciji kod balkanskih naroda, pogotovo kod trgovaca koji su se bavili međunarodnom trgovinom.

Putevi saradnje i veze Grka sa prvim srpskim ustankom bili su različiti, budući da su oni kao trgovci i poslovni ljudi bili rastureni po celom Balkanskom poluostrvu, kao i u susednim zemljama preko Save i Dunava. Otuda njihove veze ili saradnju sa prvim srpskim ustankom možemo podeliti na tri grupe, prema mogućnostima i putevima njihove saradnje: U prvu grupu bi spadali oni Grci, koji su se za vreme trajanja prvog srpskog ustanka zatekli na teritoriji Srbije, ili na nekom drugom delu teritorije otomanskog carstva, pa su bili prinuđeni ili dobrovoljno su učestvovali u zajedničkoj borbi ili vojnim akcijama, radi zaštite uspeha ili tekovina prvog srpskog ustanka. U drugu grupu spadali bi grčki trgovci u Beogradu i Zemunu, koji su bili posrednici u trgovini između otomanskog carstva i zapadnoevropskih zemalja. Priroda i mesto njihovog posla nije im dozvoljavala da direktno učestuju u prvom srpskom ustanku, već su oni učestvovali indirektno, pomažući srpskim ustanicima oružjem, barutom, hranom i drugim potrebama za uspešnu borbu protiv turskih vlasti. Na kraju dolaze istaknuti Grci, koji su uživali visoki politički ugled ili su bili u službi otomanskog carstva, kod Austrije ili Rusije i sa svojim vezama i autoritetom želeli su da doprinesu uspehu srpskog ustanka, kako bi se srpski narod oslobodio od mnogovekovnog turskog ropstva i stvorila se prva slobodna balkanska zemlja, odakle bi se produžila borba za oslobođenje i ostalih balkanskih naroda.

Doseljeni Grci raznim putevima na teritoriji Srbije, živeli su sa svim onim istim problemima s kojima je živeo i srpski narod u odnosu prema turskim vlastima, i zato su odmah po izbijanju prvog srpskog ustanka učestvovali u njemu zajedno sa srpskim narodom, da bi zajednički izvojevali slobodu i ostvarili svoje političke i nacionalne ciljeve. Pored manje značajnih ličnosti

koje su učestvovala u prvom srpskom ustanku, kao na pr. Vreta iz Kolara, koji je bio buljugbaša i kao učesnik istakao se u boju kod Klenja o Blagovestima 1806 godine², ili Đorđe Zagla, rodom iz Blaca³, koji je u prvom srpskom ustanku učestvovao zajedno sa tri brata Dimitrijem, Pavlom i Todorom, u toku ustanka bio je veliki junak i nekoliko puta bio je ranjavan, a najviše se istakao u boju kod Suvodola 1809. godine⁴. Zatim Hećim Toma Kostić, sin čuvenog vidara ćir Maneta, koji je uživao poverenje kod Sovjeta, da je sposoban da leči ranjenike i zato je bio postavljen za vojnog lekara sa platom od 60. groša. Hećim Toma svoje lekarske usluge ranjenicima prvo je pružao u Smederevu, a kada je bio oslobođen Beograd, onda je prešao tamo, da bi produžio započeti posao⁵.

Među najistaknutijim ličnostima grčkog porekla, koje su učestvovala u prvom srpskom ustanku, nesumljivo je bio i Leontije Lambrović, beogradski mitropolit, rodom iz Jedrena. Na početku prvog srpskog ustanka beogradski mitropolit Leontije, koji je imao vrlo dobrih veza sa Turcima, preporučivao je srpskim starešinama, da prekinu sa bunama i da se pomire sa beogradskim Turcima. U drugoj polovini 1805. godine, kada je video, da su srpski ustanici naterali Turke da se sklone u gradove (misli se na gradska utvrđenja), kako bi se zaštitili od stalnih napada ustanika, mitropolit Leontije, pređe iz Beograda u Smederevo ustaniscima istakavši "da on želi u svom stadu da trpi i zlo i dobro", i zato je napustio Beograd i došao je kod svojim vernih. Međutim, srpske starešine primile su ga rezervisano i vrlo brzo otkrili su namere beogradskog mitropolita Leontija, koji je posle napuštanja Turaka želeo da zauzme visoki položaj u upraviteljstvujućem Sovjetu, u nameri da igra istaknutu ulogu u događajima koji su bili u toku. Srpske starešine vrlo dobro su poznavale prošlost beogradskog mitropolita Leontija i zato mu nisu ukazali ono poverenje, koje je želeo. Osnovna karakteristika njegovog ponašanja bila je, da produži sa intrigama u krugu ustanika, specijalno u doba boravka ruskog izaslanika Rododofinikina u Beogradu, nastojeći da umanja uticaj i značaj Rusije na uspeh prvog srpskog ustanka, a da zadrži, koliko je to bilo moguće, fanariotski uticaj na događaje u Srbiji⁶.

2. Milan Dj. Milićević, *Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda novijeg doba*, Beograd 1888, 60.

3. Laskaris Mihail, "Le rôle des Grecs dans l'insurrection Serbe sous Carageorges", Athenes, "Flamma" 1933.I.

4. Milan Dj. Milićević, *n.d.*, str. 369.

5. Milan Dj. Milićević, *n.d.*, str. 782.

6. Milan Dj. Milićević, *n.d.*, str. 295, Lazar Arsenijević-Batalaka, *Istorija srpskog ustanka*, Beograd 1899, kn. I, 30.

Daleko interesantnija i vrlo značajna ličnost grčkog porekla, koja je učestvovala na strani srpskih ustanika, bio je bimbaša Konda, odnosno kapetan Konda, kako se popularno nazivao od naroda, koji je u Beograd stigao zajedno sa krdžalijama Alije Gušanca, i u prvo vreme bio je na strani Turaka. Međutim, njegovo hrišćansko poreklo nateralo ga je da zajedno sa svojim sunarodnicima napusti Turke i da pređe na stranu ustanika.

Bimbaša Konda, rodnom je iz Epira i u mladosti, za vreme nemira u otomanskom carstvu, poslednjih decenija XVIII veka, bio je u redovima krdžalija i sa njima zajedno je došao u Srbiju. Uspehi ustanika u borbi protiv dahija učinili su prekretnicu u njegovom životu i on je sa svojim drugovima prešao na njihovu stranu. Kada je bio u službi dahija sa svojim ljudima čuvao je šančeve na Sava-kapiji i znao je sva ku stazu ovog utvrđenog dela Beograda. Ujesen 1806. godine, kada su se Srbi pripremali da zauzmu Beograd, Konda je sa nekoliko drugova hrišćana prešao na stranu ustanika i ponudio im je usluge, da će im pomoći da uđu u grad. U dogovoru sa ustanicima Konda i njegovi drugovi zajedno sa još šest ustanika izvršili su prepad na stražari Sava - kapiji, da bi je otvorili, a za to vreme ustanička vojska pod komandom Miloja Petrovića pripremala se da uđe u grad. Konda zajedno sa Uzun Mirkom i pratiocima, njemu poznatim stazama, preskočili su zid kod Sava-kapije i podelili su se na dve grupe. Dok su jedni napadali stražaru sa Kondom i Uzun Mirkom, dočle je druga grupa sišla da obija Sava-kapiju, kako bi u grad ušla jedinica Miloja Petrovića. U ovom vrlo rizičnom i smelom poduhvatu Konda i njegovi drugovi pretrpeli su neke gubitke, a on je bio i ranjen⁷.

Posle osvajanja Beograda bimbaša Konda produžio je da saraduje sa ustanicima u drugim krajevima Srbije i već u toku 1807. godine susrećemo ga kod Užica, gde vodi borbu sa bosanskim zulumčarima, koji su prelazili preko Drine. U Užičkom kraju bio je i u toku 1812. godine sa zaduženjem da štiti mirno stanovništvo od raznih upada iz Bosne, i ujesen u jednom takvom sukobu napadnut je iz zasede i poginuo je, u blizini Loznice, pre propasti Srbije 1813. godine⁸.

Uspehi prvog srpskog ustanka u borbi protiv dahija preneli su se širom Balkanskog poluostrva i stigli su do ispod Olimpa, u klasičnok Grčkoj, i kod tamošnjeg stanovništva probudili nadu, da je došlo vreme da se balkanski narodi oslobode od petvekovnog turskog ropstva. Ovaj odjek prvog srpskog ustanka takav je uticaj imao kod grčkog stanovništva pod Olimpom, da su

7. Istorija Beograda, izdanje Srpske akademije nauka i umetnosti, *Odeljenje istorijskih nauka*, kn. II, Beograd 1974, 27.

8. Milan Dj. Milićević, *n.d.*, 269.

se pojedini ljudi ili u grupi pripremali da priteknu u pomoć srpskim ustanicima, da se zajedno oslobode od turske vlasti i feudalizma. Među prvima, koji su krenuli da podpognu srpskim ustanicima u njihovoj borbi protiv Turaka bio je Georges Olimpiot, ili poznat pod popularnim imenom kapetan Jorgači Olimpiot, rodom iz sela Ambelakija u podnožju planine Olimpa, po čemu je dobio nadimak Olimpiot, u nameri da svoj revolucionarni rad poveže sa prošlošću grčkog naroda, u doba klasične Grčke. U mladosti je bio u poznatim turskim hajdučkim četama Krdžalija, i kada je čuo za prvi srpski ustanak prešao je u Srbiju i oblastima, gde je ustaničke operacije vodio Hajduk Veljko Petrović.

Međutim, postoje dve verzije o njegovom dolasku u Srbiju. Prema pisanju Nikolaja Todorova, Jorgači Olimpiot u Srbiju je došao iz Dunavske knjaževine⁹, a prema jednom neobjavljenom rukopisu iz zaostavštine poč. Radosava Perovića¹⁰, on je u Srbiju došao iz svog rodnog mesta.

Kada je stigao u Srbiju Hajduk Veljko Petrović primio ga je vrlo srdačno, pobratimio se s njim, i predao mu pod komandu 12 bečara. Od dolaska Jorgačija Olimpiota u toku 1806. godine pa sve do 1812. godine ratovao je sa Turcima zajedno sa Hajduk Veljkom Petrovićem u Istočnoj Srbiji. Posle smrti Hajduk Veljka Petrovića i propasti oslobođene srpske teritorije kapetan Jorgači Olimpiot prešao je u Rumuniju, odnosno u Kneževinu Vlašku, i produžio je sa svojim odredom da se zajedno sa ruskom vojskom bori protiv Turaka. Zbog zasluga u borbi protiv Turaka od ruskog cara dobio je oficurski čin i orden sv. Ane četvrtog stepena¹¹.

Putem Jorgačija Olimpiota pošli su i njegovi zemljaci ispod planine Olimpa. Oduševljeni pobedama Karađorđa nad Turcima i oslobođenje Beograda u toku 1807. godine u podnožju planine Olimpa pod vođstvom Niko-carisa okupilo se oko 550 ljudi, koji su nameravali da preko Makedonije dođu u Srbiju u pomoć ustanicima. Međutim, ova grupa grčkih ustanika na putu za Srbiju preko Makedonije bila je opkoljena od Turaka u blizini Soluna i uništena¹².

Ovaj tragičan kraj prve grupe grčkih ustanika koji su pošli u Srbiju da pomognu srpskom narodu u njihovoj borbi protiv turske vlasti, nije obehtrabila grčki narod. Već iduće godine 1808. godine pod vođstvom Vlahovasa krenuli su za Srbiju grčki armatoli, da bi se pridružili srpskim ustanicima u

9. Nikolaj Todorov, *Filiki Eterija i Balgarite*, Sofija 1965, 34.

10. Zaostavština poč. Radoslava Perovića, *rukopis za kapetana Jorgačija Olimpiota*.

11. Zaostavština poč. Radoslava Perovića, *n.d.*, str. 9.

12. Nikolaj Todorov, *n.d.*, str. 34.

borbi protiv Turaka za zajedničko oslobođenje. Međutim, i ova je grupa grčkih ustanika doživela istu sudbinu kao prva grupa. Ona je, isto tako, bila negde u Makedoniji zaokružena od turskih vojnika i bila je uništena¹³.

Postoji još jedna grupa grčkih dobrovoljaca koji su učestvovali u prvom srpskom ustanku, samo je ona povezana sa dolaskom ruske vojske na Dunavu 1807-1812. godine. U pograničnim oblastima Srbije prema Dunavskoj kneževini, bili su obrazovani, odnosno formirane razne dobrovoljačke jedinice balkanskih naroda, koji su svoje oslobodilačke akcije bili povezali sa akcijama prvog srpskog ustanka, smatrajući da je došao trenutak oslobođenja balkanskih naroda od mnogovekovnog turskog ropstva, kao i realizaciji ideja Rige od Fere, odnosno Velestinlisa, za opšti balkanski ustanak. U severoistočnoj Srbiji, u blizini ruske vojske pod komandom Nikole Pangalosa, bio je obrazovan odred grčkih dobrovoljaca pod nazivom "Grčka zemaljska vojska" koja je vodila svoje operacije protiv Turaka zajedno sa učesnicima u prvom srpskom ustanku. Ovaj grčki dobrovoljački odred poslao je čak proklamaciju balkanskim narodima Grcima, Bugarima, Rumunima i Albancima da se priključe opštem ustanku balkanskih naroda, kako bi se oslobodili od petvekovnog turskog ropstva. Svi ovi dobrovoljački odredi saradivali su sa srpskim ustanicima do propasti prvog srpskog ustanka, a zatim povukli su se sa ruskom vojskom u Dunavskoj kneževini, da bi kasnije 1821. godine mnogi od njih učestvovali u ustanku Heterije¹⁴.

Drugu grupu grčkih učesnika, odnosno saradnika sa prvim srpskim ustankom, činili su grčki trgovci, koji su živeli u Beogradu ili Zemunu i Pančevu, a bili su pod udarom terora dahija i njihovih saradnika¹⁵. Kada je odpočeo prvi srpski ustanak, zbog prilika koje su vladale u Beogradu, veći deo trgovaca grčkog, cincarskog ili makedonskog porekla prebegli su u Zemun i okupili su se u zemunski kontumac. Na osnovu austrijskih podataka iz toga vremena iz Beograda u Zemun je prešlo preko 369 ljudi, žena i dece, a među njima su bili istaknuti beogradski trgovci, koji su zajedno sa robom prešli u Zemun, kao na pr. Nano Demetar Bomba, Aleksa Ciraka, Dina Kosta, Todor Mina, Petar Ičko, Naum Cino, Demetar Bačura, Panajot Stanboli, Dimitar Pulja, Nikola Danu, Toma Ekonom, Anđelko Nikolai, Apostol Dimitrije, Janko Doda, Dimitrije Foraga, Konstantin Demetar, Dimitrije Lazar, Atanas Štola i mnogi dr¹⁶. U toku 1804-1806. godine nisu postojali

13. Nikolaj Todorov, *n.d.*, str. 34.

14. Nikolaj Todorov, *n.d.*, str. 35.

15. Istorija Beograda, *n.d.*, str. 43, Lazar Arsenijević-Batalaka, *n.d.*, str. 33.

16. *Istorijski arhiv Beograda*, Izvori za istoriju Prvog srpskog ustanka, Gradja iz zemunskih arhiva kn. I, Beograd 1955, 58.

uslovi za održavanje trgovačkih veza između Beograda i Zemuna, odnosno Austrije, zbog prilika u Beogradu i otpora austrijskih vlasti za održavanje trgovačkih veza sa Srbijom. Tek posle oslobođenja Beograda krajem 1806. godine stvorene su mogućnosti obnavljanja trgovačkih veza između Beograda i Zemuna, odnosno Austrije i Srbije, a specijalno u toku 1807-1808. godine. U ovim trgovačkim poslovima sa srpske strane učestvovali su Karađorđe Petrović, Mladen Milovanović, Milivoje Petrović, Petar Ičko i dr. a posrednici su bili u održavanju trgovačkih veza sa Austrijom bivši beogradski trgovci, po poreklu Grci, Cincari ili Makedonci, koji su sada dobijali dozvole da se vrate u Beograd, da bi produžili svoje trgovačke poslove. Iz Srbije u Austriju izvozili su svinje, goveda, kože, med i dr. proizvode, a uvozili su oružje, prah, olovo, žito i dr.¹⁷. Tako na pr. bivši beogradski trgovci grčkog, cincarskog ili makedonskog porekla Nano Demetar Bomba, Vulko Gina, Demetar Simon. Georgi i Leontije Paci, Dimča Konstantin i Sterija Pulja u sardandji sa trgovcima iz Srbije na austrijsko tržište izvozili su stočarske i poljoprivredne proizvode, a uvozili su za potrebe prvog srpskog ustanka puške, fišeke, barut i dr. potrebe¹⁸.

U rejonu Šapca u ime ustanika Jakov Stefanović održavao je veze sa Dimitrijem Puljevićem, poznatim trgovcem iz Sremske Mitrovice. Tako na pr. 2. jula 1804. godine ustaničke starešine Gligorije Petrović Sima Marković, Janko Katić i Milovan Petrović od Dimitrija Puljevića su zahtevali da produži sa prikupljanjem dobrovoljnih novčanih priloga za ustanike¹⁹, zatim 2.X.1805. Jakov Stefanović zahtevao je od Dimitrija Puljevića da nabavi osam vojničkih šatora²⁰, 28. decembra 1805. Jakov Stefanović poručuje Dimitriju Puljeviću da nabavi 30 đuladi i 60 kumbara za potrebe ustanika²¹, 19.1.1806. Jakov Stefanović poručuje Dimitriju Puljeviću da nabavi municiju za topove ustanika²².

Kao što smo na početku naglasili u treću grupu Grka, koji su saradivali ili održavali veze sa prvim srpskim ustankom, spadali bi ona lica koja su bila na visokim položajima u Otomanskom carstvu, u Rusiji ili Austriji, tako da su sa svojim vezama ili autoritetom bili u mogućnosti da doprinesu uspehu ustanika. U ovu bi grupu spadali Konstantin Ipsilanti, knez Dunavske Kne-

17. Istorija Beograda, *n.d.*, str. 46.

18. Istorijski arhiv Beograda, *n.d.*, kn. II, Beograd 1961, 132-326.

19. *Arhiv Srbije*, Zbirka Mite Petrovića br. 32.

20. *Arhiv Srbije*, Zbirka Mite Petrovića br. 34.

21. *Arhiv Srbije*, Zbirka Mite Petrovića br. 36.

22. *Arhiv Srbije*, Zbirka Mite Petrovića br. 37.

ževine od 1802-1806. godine²³, Konstantin Konstantinovič Rodofinikin²⁴, ruski diplomata, koji je u Srbiju boravio od avgusta 1807-1810. godine i Jovan Kapodistrija, isto tako ruski diplomata²⁵.

Najveći politički ugled i uticaj imao je Konstantin Ipsilanti, koji se najviše angažovao na strani srpskih ustanika u prvom srpskom ustanku. Zahvaljujući položaju koji je zauzimao, njegove intervencije imale su uspeha kako kod ruskog cara, isto tako, i kod sultana. Kao pobornik oslobođenja hrišćana od mnogovekovnog turskog ropstva i veliki pristalica Rusije, Konstantin Ipsilanti je prvi obavestio ruskog cara o prvom srpskom ustanku i bio je posrednik između Srbije i Rusije²⁶.

Veze Konstantina Ipsilantija sa srpskim ustanicima potiču još pre prvog srpskog ustanka, kada je on bio ovlašćen od Srba i turskih spahija, da interveniše kod sultana protiv dahija, koji su činili velike zulume, ne samo Srbima, već isto tako i miroljubivim Turcima. Međutim, događaji su išli svojim tokom, i kada je izbio prvi srpski ustanak, knez Konstantin Ipsilanti doznao je da ustanici nemaju dovoljno oružja i zato im je poslao puške i dva topa²⁷.

Zahvaljujući poverenju koje je knez Konstantin Ipsilanti uživao kod srpskih ustanika, na osnovu njegovog angažovanja na njihovoj strani, Karađorđe sa srpskim starešinama 8. jula 1805. godine izabrali su ga za posrednika kod sultana, kako bi se zaveo red u Srbiji: "Pošto smo mi svi prosti ljudi i jako utučeni tirsnskim jarmom".—stajalo je u pismu Karađorđa knezu Konstantinu Ipsilantiju od 8. jula 1805. godine. "To molimo najpokornije Vašu Svetlost—pošto Vas priznajemo za dobrotvora svog—da izvolite objasniti, u pojedinostima, sadržinu priloženog pisma i da je dostavite, preko Svojih činovnika u Carigrad, našim predstavnicima, a sem toga da Vaša Svetlost bude tako dobra, te da prema sadržini pisma, s poznatom mudročću Vaše Svetlosti interveniše na Porti kod visočajšeg Sultana, sve što bude našla za mudro i umesno"²⁸.

U međuvremenu, dok je Karađorđe pokušavao da angažuje kneza Konstantina Ipsilantija kao posrednika kod sultana, u Beograd je stigla srpska

23. Lazar Arsenijević-Batalaka, kn. I, str. 260.

24. Lazar Arsenijević-Batalaka, kn. I, str. 249.

25. G. L. Arš, *Balkanske proekty I. Kapodistrii rakanune grečeskoj revoluciji 1821, Balkanske issledvanija Instituta slavjanovedenijai balkanistiki Akademii nauk SSSR, Problemy istorii i kul'tury*, Moskva 1976, 48.

26. A. J. Kumanudi, *Srbija i Grčka u XIX veku, sv. I, Odnosi Karadjordževi i Miloševi prema Grcima 1804-1821*, Beograd 1907, 5.

27. A. J. Kumanudi, *n.d.*, str. 8.

28. A. J. Kumanudi, *n.d.*, str. 13, Lazar Arsenijević-Batalaka, kn. I, str. 166.

delegacija iz Rusije, koja je prenela obećanja ruskog cara, da će se on angažovati kod sultana oko zaštite ustanika, tako da je intervencija kneza Konstantina Ipsilantija kod Porte postala bez predmetna. Ipak učinjeni korak Karađorđa kod kneza Konstantina Ipsilantija potvrđuje nam činjenicu, da je on uživao veliko poštovanje i poverenje kod srpskih ustanika. Prerana smrt Konstantina Ipsilantija avgusta 1806. godine prekinula je plodnu i srdačnu saradnju sa srpskim ustanicima, a oni su izgubili jednog svog iskrenog zaštitnika.

Što se tiče političkog uticaja Konstantina Konstantinoviča Rodifinikina i Jobana Kapodistrije na tok događaja u Srbiji za vreme prvog srpskog ustanka, ona se kretala u okviru ruske politike na Balkanu, bilo da se radilo o problemima u Srbiji ili na nekom drugom mestu. Kao sinovi grčkog naroda, sigurno je da su se oduševljavali uspesima srpskih ustanika u prvom srpskom ustanku, međutim službeni položaj, u kome su se nalazili, obavezivao ih je, kako će oni delovati u određenim slučajevima i prilikama. Postoji ipak izvesna razlika u postupcima Konstantina Konstantinoviča Rodifinikina i Jovana Kapadistrije prema srpskim ustanicima. Dok je Konstantin Konstantinovič Rodifinikin u izvršenju zvanične ruske politike u Srbiji bio dosta krut i nametljiv, dotle je Jovan Kapadistrija pokušavao da unese više razumevanja za probleme srpskih ustanika, specijalno u kritičnim momentima u toku 1812. godine, kada je bio postavljen na dužnosti rukovodioca diplomatske kancelarije komandanta Dunavske armije u Bukureštui, kada je imao kontakte sa Karađorđem i crnogorskim mitropolitom Petrom Njegošem²⁹. U to vreme on je insistirao kod ruskih vojnih vlasti da se više angažuju na strani srpskih ustanika, kako bi doprineli ublažavanju posledica turskih intervencija u Srbiji.

Koliko je prvi srpski ustanak imao velikog uticaja na grčki narod i uopšte na događaje na Balkanskom poluostrvu u to vreme, to nam potvrđuje i podatak, da je jedna od prvih istorija o prvom srpskom ustanku napisana na grčkom jeziku još 1807. god. od Trijandafila Duke, rodom iz Kostura, a koji je živeo u Zeminu, sa namerom da se grčki narod upozna sa ovim izuzetnim događajem u životu balkanskih naroda³⁰.

Na osnovu podataka o saradnji Grka sa prvim srpskim ustanku, koje smo izneli u našem prilogu, možemo da zaključimo da su u njegovo doba učinjeni prvi koraci srpskog i grčkog naroda radi organiziranja zajedničkih akcija za oslobođenje od mnogovekovnog turskog ropstva, koji će svoju potpuniju realizaciju doživeti tek posle više od sto godina, kada će srpska i grčka

29. Trijandafilo Duka, *Istorija Slaveno-Srba*, Beograd 1910. (prevod sa grčkog).

30. G. L. Arš, *n.d.*, str. 48-50.

vojska zajedno sa ostalim balkanskim narodima definitivno proterati Turke sa Balkanskog poluostrva i osloboditi porobljene balkanske narode. Ova dugogodišnja saradnja srpskog i grčkog naroda u borbi za nacionalnu nezavisnost i suverenitet stvorila je međusobno poverenje, prijateljstvo i nužnost, da je korisno da udružuju svoje snage i zajednički da se bore protiv neprijatelja koji ugrožavaju njihovu slobodu i nezavisnost. Tako je bilo i 1941. godine, kada su se opet udružili srpski i grčki narod da se zajednički bore protiv fašističkog okupatora. Danas ovo međusobno poverenje je garancija za prijateljsku saradnju u međusobnim političkim odnosima za očuvanje mira na Balkanskom poluostrvu.

Balkanološki institut SANU-Beograd